

Anna Emmanuela Klich OSU
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0001-8481-0745>

Promotor katechezy biblijnej – ks. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz (1926–2012)

Pytanie o kształt katechezy w Polsce jest ciągle aktualne. W dyskusjach stawiana jest kwestia: religia czy etyka, a także: jak prowadzić dzieci i młodych do spotkania z żywym Bogiem i do zawierzenia Jemu. Przemiany społeczno-kulturowe mają duży wpływ na styl życia i często stawiają młodych przed osobistym wyborem wiary i miejsca Boga w swoim życiu. Warto w tym kontekście odnieść się do życia i działalności wielkiego kapłana, biblisty, człowieka Soboru Watykańskiego II – ks. prof. hab. Józefa Kudasiewicza¹, który całe swoje życie

¹ Por. H. Ordon, *Życie i działalność ks. prof. Józefa Kudasiewicza*, [w:] *W posłudze Słowa Pańskiego. Księga pamiątkowa poświęcona ks. prof. dr. hab. Józefowi Kudasiewiczowi z okazji 70-lecia urodzin*, red. S. Bielecki, H. Ordon, H. Witczyk, Kielce 1997, s. 11–12; por. S. Dyk, *Kudasiewicz Józef*, [w:] *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 1, Lublin 2018, s. 590–591; W. Chrostowski, *Śp. ks. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz (23 VIII 1926 – 16 XI 2012) – biblista i mariolog*, „*Salvatoris Mater*” 14 (2012) 1–4, s. 345–351; S. Bielecki, *Bibliistyka stosowana w twórczości Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza*, [w:] *W posłudze słowa Pańskiego. Księga Pamiątkowa poświęcona ks. prof. dr. hab. Józefowi Kudasiewiczowi z okazji 70-lecia urodzin*, red. S. Bielecki, H. Ordon, H. Witczyk, Kielce 1997, s. 16–22; M. Rusecki, *Teologiczno-fundamentalna myśl Księdza Józefa Kudasiewicza*, [w:] *W posłudze słowa Pańskiego. Księga Pamiątkowa poświęcona ks. prof. dr. hab. Józefowi Kudasiewiczowi z okazji 70-lecia urodzin*, red. S. Bielecki, H. Ordon, H. Witczyk, Kielce 1997, s. 22–32; M. Szymunik, *Księdza Józefa Kudasiewicza koncepcja prorockiego wymiaru posługi kapłańskiej. Studium homiletyczne*, Lublin 2016 (mps, AU KUL); S. Kyc, *Ksiądz Józef Kudasiewicz jako teoretyk i praktyk przepowiadania*, Kraków 2021; J. Twardy, *Teoria*

poświęcił temu, by w różnych środowiskach – naukowych i formacyjnych – kapłańskich, zakonnych i we wspólnotach osób świeckich wprowadzać ochrzczonych w odkrywanie Biblii jako fundamentu wiary i życia chrześcijańskiego.

W niniejszym artykule zostanie postawione pytanie o to, dlaczego i jak czerpać z nauki i doświadczenia biblisty z KUL, by katecheza dziś mogła prowadzić młodych do poznania, kochania i naśladowania Jezusa Chrystusa. Opracowanie będzie dotyczyło czterech zagadnień. Najpierw zostaną przedstawione aspekty nauki Soboru Watykańskiego II szczególnie akcentowane w przepowiadaniu i publikacjach ks. prof. Kudasiewicza. W trzecim i czwartym paragrafie zostanie przedstawiona działalność profesora jako promotora katechezy biblijnej oraz entuzjastę sposobu czerpania ze słowa Bożego przez św. Jana Pawła II w jego nauczaniu katechetycznym.

Upowszechnianie teologicznej wizji Biblii

Ks. prof. Kudasiewicz był zaangażowany w to, by w teologii oraz duszpasterstwie, również w katechezie, przywrócić Biblii miejsce fundamentu i rolę źródła². Jego zaangażowanie miało charakter teoretyczny oraz praktyczny. W swych wykładach i publikacjach wskazywał na potrzebę pełnego przyjęcia i wprowadzenia w życie Kościoła nauki Soboru Watykańskiego II, w szczególności Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*³.

Biblista z KUL niestrudzenie podkreślał, że konstytucja ta przypomina teologiczną wizję Biblii. Przekazana została w niej prawda o objawiającym się Bogu, który nie tylko mówi coś o Sobie, ale „w swojej wielkiej miłości przemawia do ludzi jak do przyjaciół [por. Wj 33, 11; J 15, 14n] i przestaje z nimi [por. Ba 3, 38]”. To działanie Boga ma szczególnie powód. Jest nim zaproszenie i przyjęcie człowieka do wspólnoty z Bogiem (por. KO 2, 4). Ostatecznie więc objawienie wskazuje na Bożą obecność przy człowieku i oznacza, że Bóg stał się bliski dla każdego, co więcej, przez wcielenie wyszedł ku niemu⁴. Ważny jest też cel Bożego objawienia:

i praktyka kaznodziejskiej posługi Słowa w ujęciu Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza, „Kieleckie Studia Teologiczne” 1 (2002), s. 34–53; W. Chrostowski, Ks. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz, [w:] „Bóg jest miłością” (1 J 4, 16). Studia dla Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza w 80. rocznicę urodzin, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 9–15 (Rozprawy i Studia Biblijne, 25).

2 Por. A. E. Klich, *Pismo Święte źródłem katechezy Kościoła*, [w:] *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007, s. 268–282.

3 Por. J. Kudasiewicz, *Konstytucja Dei Verbum w opinii biblistów*, „Znak” 28 (1967) nr 2, s. 187–210.

4 Por. J. Kudasiewicz, *Biblia księgą objawienia Bożego*, [w:] *Katechizm Kościoła katolickiego. Wprowadzenie*, red. M. Rusecki, E. Pudelko, Lublin 1995, s. 29–41; P. Borto, J. Kudasiewicz, *Aktualność teolo-*

Bóg objawia się przede wszystkim po to, by dać człowiekowi zbawienie. Cała historia objawienia się Boga właśnie tak jest opisana w konstytucji – Bóg dokonał tego, ponieważ troszczy się o ludzi i chce ich doprowadzić do wspólnoty ze Sobą. Odpowiedzią ze strony człowieka jest posłuszeństwo wiary.

Ks. Kudasiewicz z mocą podkreślał, że zadaniem Kościoła jest wprowadzać wiernych w poznanie Bożego objawienia i w jego znaczenie dla człowieka. Przestrzegął przed błędną interpretacją Biblii, tzw. metodologią uzasadniających cytatów, proponując w to miejsce rozpoczynanie od tzw. tematów biblijnych. Wykazywał błędy moralizowania w oparciu o przykłady biblijne⁵ oraz fundamentalizmu biblijnego⁶.

Będąc wiernym nauczaniu Soboru Watykańskiego II, ks. prof. Kudasiewicz widział potrzebę, by tłumaczyć wiernym konieczność stosowania zasad hermeneutyki biblijnej (por. KO 11)⁷. Wskazywał na zasady literackie i teologiczne. Wielokrotnie w swych publikacjach podkreślał, że w celu ustalenia sensu tekstu zamierzonego przez autora natchnionego wielkie znaczenie ma znajomość kompozycji dzieła: cel, wykształcenie i mentalność autora, kultura, epoka, w której żył, adresaci, ich potrzeby i środowisko. Ponadto przypominał, że przy poszukiwaniu intencji autora, w której wyraża się prawdziwy sens Pisma Świętego, należy uwzględnić gatunki literackie, czyli formy pisania, jakich używali ludzie w danym miejscu i epoce dla wyrażenia własnych myśli. Zasada ta jest oczywista, ponieważ Biblia jest wielką, zróżnicowaną literaturą: zawiera w sobie teksty historyczne rozmaitego typu, tzn. różnego stopnia historyczności, prorockie, poetyckie i inne (por. KO 12). Niejednokrotnie przypominał, że przy odczytywaniu prawdziwego sensu Pisma trzeba również uwzględnić tzw. miejsca paralelne, czyli zawierające te same terminy lub tematy. Reguła ta jest bardzo pożyteczna w ustalaniu sensu miejsc niejasnych. Najlepszym bowiem interpretatorem Biblii jest sama Biblia.

giczno-pastoralna Konstytucji o Objawieniu Bożym, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 5 (2006), s. 374.

5 Por. J. Kudasiewicz, *Proforystyka pastoralna. Pismo Święte jako księga Ludu Bożego*, [w:] *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, Poznań–Warszawa 1986, s. 245, por. także: A. E. Klich, *Pismo Święte w polskiej katechezie posoborowej. Studium egzegetyczno-katechetyczne*, Kraków 2005, s. 25–171.

6 Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele* (23.04.1993). *Dokument z komentarzem biblistów polskich*, tłum. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999; Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego na temat interpretacji Biblii w Kościele, [w:] *Interpretacja Biblii w Kościele...*, dz. cyt., s. 9–20.

7 Por. J. Kudasiewicz, *Proforystyka pastoralna...*, dz. cyt., s. 388–389. KO opowiada się zdecydowanie za metodą historyczno-krytyczną, odwołując się do encykliki Piusa XII *Divino afflante Spiritu*. Metodę tę pogłębi i poszerzy dokument papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Biblii w Kościele* (1993 r.). Zob. R. Rubinkiewicz, *Nowe aspekty egzegezy biblijnej w świetle dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej Interpretacja Biblii w Kościele*, [w:] Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele*, dz. cyt., s. 101–116.

Ks. prof. Kudasiewicz akcentował także, że celem wydobycia właściwego sensu świętych tekstów należy zwrócić uwagę na jedność całego Pisma (por. KO 12). Księgi święte, mimo że mają wielu autorów i powstały w różnych czasach, posiadają przedziwną jedność. Źródłem tej jedności jest Bóg objawiający jeden plan zbawienia, którego centrum i sercem jest Chrystus (por. Łk 24, 25–27, 44–46). Ekonomia zbawienia w Starym Testamencie była przede wszystkim nastawiona na to, by przygotować, proroczo zapowiedzieć (por. Łk 24, 44; J 5, 39; 1 P 1, 10) i różnymi obrazami typicznymi oznaczyć (por. 1 Kor 10, 11) nadejście Chrystusa – Odkupiciela wszystkich ludzi – oraz nastanie królestwa mesjańskiego (por. KO 15). Ks. prof. Kudasiewicz zwracał też uwagę na to, że Pismo Święte należy czytać w „żywej Tradycji całego Kościoła” (KO 12), czego wyrazem są teksty liturgiczne, komentarze ojców Kościoła, pisma świętych⁸.

Ks. prof. Kudasiewicz podkreślał, że Kościół od samych swych początków głosił słowo Boże i je wyjaśniał, a skoncentrowanie nauczania na Biblii miało potrójne uzasadnienie⁹. Po pierwsze: istnieje potrzeba wyjaśniania tajemnicy Jezusa; po drugie: należy ukazywać styl życia Jezusa; po trzecie: konieczne jest wprowadzanie wierzących w wartości etyczne wynikające z chrztu. Zauważał, że pierwsi nauczyciele chrześcijańscy, wyjaśniając wiernym tajemnicę Jezusa, odwoływali się do Starego Testamentu, znajdując obrazy i pojęcia pomagające w zrozumieniu jego osoby¹⁰. Dalej podkreślał, że przy interpretacji Biblii należy uwzględnić „analogię wiary” (Rz 12, 6), tzn. harmonię prawd wiary między sobą i z całością Bożego planu objawienia. Interpretacja tekstu biblijnego winna być również w zgodzie z depozytem wiary zawartym w Biblii i nauczonym przez Kościół. Reguła ta stosowana była już przez ojców Kościoła. Św. Augustyn jako pierwszy sformułował ją teoretycznie: „W zawiłych miejscach Pisma należy odwołać się do reguły wiary, którą się wyprowadza z miejsc jaśniejszych tegoż Pisma lub z autorytetu Kościoła”.

Dalej wybitny biblista mocno akcentował naukę Soboru Watykańskiego II dotyczącą ścisłego związku między Pismem Świętym a Kościołem. Związek ten można wyrazić w trzech fundamentalnych tezach. Teza pierwsza: „Kościół

8 Por. J. Kudasiewicz, *Harmonia obu Testamentów w świetle najnowszych badań*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 10 (1963) z. 1, s. 61–75; J. Kudasiewicz, *Historia czy ekonomia zbawienia*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 28 (1981) z. 1, s. 87–100; J. Kudasiewicz, *Jedność dwu Testamentów jako zasada wyjaśniania Chrystusa w Kościele pierwotnym*, „Roczniki Biblijno-Liturgiczne” 24 (1971), s. 95–108.

9 Por. J. Kudasiewicz, *Biblia w duszpasterstwie*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1976, t. 2, kol. 415–417.

10 Por. J. Kudasiewicz, *Wymiar biblijny*, [w:] *Podstawowe wymiary katechezy*, red. M. Majewski, Kraków 1991, s. 7–32.

zawsze otaczał czcią Boże Pisma” (KO 21). Cześć tę porównuje konstytucja do czci „Ciała Pańskiego”.

Teza druga: istnieje wzajemne przenikanie się między Kościołem a Pismem. Dla Kościoła Pismo Święte jest najwyższą regułą wiary. Na mocy charyzmatu natchnienia Biblia pozwala słuchać głosu Ducha Świętego. Dlatego właśnie Kościół w czasie sprawowania świętej liturgii zabrania stosowania czytań pozabiblijnych. Gdy pomija się Pismo Święte w duszpasterstwie, burzy się fundament wiary ludu Bożego, a otwiera drogę zabobonom lub prywatnym objawieniom.

Teza trzecia: Pismo jest źródłem życia dla Kościoła (por. KO 21). Pismo jest źródłem życia, tj. łaski dla Kościoła. Włączone w życie sakramentalne Kościoła nie tylko oznacza łaskę, lecz również jest jej źródłem. Idea słowa Bożego jako źródła życia przenika obydwie Testamenty (por. Pwt 8, 3). Św. Łukasz słowa Jezusa nazywa „słowa miłości” (por. Łk 4, 22), a w *Dziejach* mówi o słowie zbawienia (por. 13, 26). Szczyt objawienia teologii żywego słowa ukazuje św. Jan. Według niego słowa Jezusa są Duchem i życiem (por. 6, 63). Również autor Listu do Hebrajczyków akcentuje ideę żywego słowa (por. Hbr 4, 12). Biblilista KUL przestrzegał przed zamykaniem wiernym dostępu do słowa Bożego, gdyż wówczas okradani są z łaski Ducha Świętego, a duszpasterstwo bez słowa Bożego staje się bezduszne i jałowe¹¹.

Ważną częścią nauczania ks. prof. Kudasiewicza było wskazywanie form duszpasterstwa biblijnego, które mogą mieć charakter indywidualny i wspólnotowy. Sięgając do okresu patrystycznego oraz literatury teologicznej posoborowej, wyjaśniał medytację biblijną¹², ukazywał godzinę biblijną jako dar katolickiej odnowy biblijnej oraz metodę kręgu biblijnego i rewizję życia w świetle Biblii¹³. Podkreślał, że celebrowanie słowa Bożego jest dziełem Soboru Watykańskiego II. Można zauważyć, że ks. Kudasiewicz przywiązywał dużą wagę do tej formy wspólnotowego słuchania słowa Bożego i zauważał, że czerpie ona swe podstawy teologiczne z liturgii. Wskazywał potrzebę zachowania jedności słowa Bożego z rytmem, tj. gestem liturgicznym oraz dialogowy charakter słowa Bożego. Zaznaczał, że czytania winny być tak dobrane, aby ukazywały jedność obu Testamentów oraz centralne miejsce Chrystusa w historii zbawienia. Warto podkreślić, że profesor nie poprzestawał na pouczeniach, ale sam wielokrotnie prowadził celebrowanie słowa Bożego i publikował ich scenariusze¹⁴. Drugą formą katechezy

11 Por. J. Kudasiewicz, *Proforystyka pastoralna...*, dz. cyt., s. 238–242; por. P. Borto, J. Kudasiewicz, *Aktualność teologiczno-pastoralna Konstytucji o Objawieniu Bożym*, dz. cyt., s. 395.

12 Por. J. Kudasiewicz, *Modlitwa Biblią. Wprowadzenie w lectio divina*, Kielce 2000.

13 Por. J. Kudasiewicz, *Proforystyka pastoralna...*, dz. cyt., s. 250–275.

14 Por. J. Kudasiewicz, *Dwa nabożeństwa biblijne*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej*

biblijnej, którą promował ksiądz profesor, jest medytacja biblijna dostępna nawet małym dzieciom¹⁵, jednocześnie zwracał uwagę na potrzebę doboru perykopy według gatunków odpowiadających etapom rozwoju intelektualnego dzieci¹⁶.

Upowszechnianie teologicznej wizji Biblii przez ks. prof. Kudasiewicza obejmowało zarówno aspekt wyjaśniający, jak i konkretny, praktyczny, pokazujący, jak wprowadzać wiernych w głębokie spotkanie z Panem. Podstawą właściwego podejścia do słowa Bożego jest zawarte w nim objawienie Boga, dającego zbawienie i pragnącego komunii z człowiekiem. Konsekwencją teologicznego rozumienia Biblii jest interpretacja uwzględniająca zasady literackie i teologiczne oraz żywa pamięć o tym, że Pismo Święte jest dane Kościołowi i dla Kościoła. Biblista KUL akcentował to, że formy głoszenia słowa – homilia, katecheza, celebrowanie, medytacja – winny odpowiadać naturze Biblii oraz uwzględniać mentalność wierzącego.

Zaangażowanie w recepcję novum konstytucji *Dei Verbum*

Zaangażowanie ks. prof. Kudasiewicza w recepcję novum konstytucji *Dei Verbum* dokonywało się przez wszystkie lata jego posługi w wielu środowiskach naukowych, w których organizowano regularne spotkania i kursy, mające na

w dniach 8–9 września 1969 roku, oprac. J. Myśków, Warszawa 1970, s. 424–434; J. Kudasiewicz, *Obrzęd Nabożeństwa słowa Bożego*, [w:] *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 461–496; por. J. Kudasiewicz, *Nabożeństwo słowa Bożego w katechezie*, [w:] *Celebracje w katechezie*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 1999, s. 22–27; Kudasiewicz, *Duch Święty w życiu chrześcijańskim. Nabożeństwo słowa Bożego na drugi rok triduum jubileuszowego*, Kielce 1998; por. J. Kudasiewicz, *Celebracje słowa Bożego w katechezie*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011 (Duc in Altum, 12). Publikacja zawiera siedem scenariuszy celebrowania słowa Bożego dla dorosłych, których autorem jest ks. prof. J. Kudasiewicz, por. J. Kudasiewicz, *Celebracja słowa Bożego. Przemienienie Pańskie*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, dz. cyt., s. 33–43; J. Kudasiewicz, *Celebracja słowa Bożego. Eucharystia sakramentem miłości*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, dz. cyt., s. 45–57; J. Kudasiewicz, *Celebracja słowa Bożego. Słudzy i słuchacze słowa Bożego*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, dz. cyt., s. 59–70; J. Kudasiewicz, *Celebracja słowa Bożego. Duch Święty w życiu chrześcijańskim*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, dz. cyt., s. 71–86; J. Kudasiewicz, *Celebracja słowa Bożego. Eucharystia pokarmem ludzi utrudzonych w drodze*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, dz. cyt., s. 87–97; J. Kudasiewicz, *Celebracja słowa Bożego. Syn Człowieczy przyszedł służyć*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, dz. cyt., s. 99–107; J. Kudasiewicz, *Celebracja słowa Bożego. Bóg miłosierny przebacza grzechy*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, dz. cyt., s. 109–120.

15 Por. J. Kudasiewicz, *Biblia – historia – nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*, Kraków 1978, s. 360n.

16 Por. J. Kudasiewicz, *Adaptacja tekstów biblijnych we mszach z udziałem dzieci*, „Ruch Biblijno-Liturgiczny” 30 (1977), s. 113–127.

celu zgłębianie nauki *Vaticanum secundum* w odniesieniu do autentycznego głoszenia słowa Bożego w katechezie.

Udział biblisty KUL w recepcji nauki soboru podjętej w Kościele w Polsce zostanie przedstawiona na podstawie materiałów kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych, organizowanych w latach 1967–1976 w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, działań podjętych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie oraz publikacji z sympozjów katechetycznych organizowanych w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie w latach 2002–2010.

W Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie przez prawie dziesięć lat (1967–1976) prowadzone były dla duchowieństwa kursy homiletyczno-duszpastersko-katechetyczno-liturgiczne dotyczące recepcji nauki Soboru Watykańskiego II. W dzieło to zaangażowani byli wykładowcy wydziałów teologicznych w Polsce¹⁷, w tym ks. prof. Józef Kudasiewicz. Już w 1967 roku organizatorzy przyjęli, że punktem odniesienia i fundamentem odnowy Kościoła, zapoczątkowanej przez Sobór Watykański II, jest słowo Boże, wyraz dialogu Boga z człowiekiem. Dlatego refleksja nad „służbą słowu Bożemu” stanowiła temat pierwszego kursu homiletyczno-duszpasterskiego. Przedmiotem referatów były podstawowe zagadnienia praktycznej teologii słowa Bożego¹⁸. Podczas drugiego kursu homiletycznego dla duchowieństwa na temat *Słowo Boże skuteczne* podkreślono, że o skuteczności słowa Bożego w nauczaniu kościelnym decyduje ścisły związek z objawionym słowem Boga¹⁹. Ks. J. Kudasiewicz w swym wystąpieniu pt. *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym* wskazywał na żywe pragnienie słowa Bożego obecne w wierzących, podkreślał nauczanie papieży

17 ATK: Jan Stępień, Marian Wolniewicz, Stanisław Grzybek (również PWT Kraków), Stanisław Czerwik; Janusz Frankowski; Jan Charytański; KUL: Józef Kudasiewicz, Stanisław Łach, Edward Szymanek.

18 Materiały I Kursu Homiletyczno-Duszpasterskiego publikowane były w „Collectanea Theologica” 37 (1967) nr 4.

19 *Pismo Święte w duszpasterstwie. Materiały II Kursu Homiletycznego dla duchowieństwa na temat Słowo Boże skuteczne odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w dniach 9–11 września 1968 roku*, oprac. L. Kuc, Warszawa 1969. Ukazano warunki konieczne do tego, by konkretny człowiek mógł i chciał usłyszeć słowo Boże (L. Kuc, K. Małachowski, B. Mokrzycki, *Biblijna odnowa duszpasterstwa*, [w:] *Pismo Święte w duszpasterstwie...*, dz. cyt., s. 192–205). Należą do nich: 1) egzystencjalne głoszenie słowa Bożego; 2) uwzględnianie współczesności; 3) czytelność przekazu; 4) liczenie się z mentalnością i potrzebami odbiorcy; 5) stosowanie właściwych metod i środków w przekazie treści biblijnych. Aby umożliwić duszpasterzom realizację poleceń KL 35, które dotyczą celebracji słowa Bożego, wraz z materiałami II Kursu Homiletycznego opublikowano obszernie wyjaśnienia oraz kilka gotowych schematów nabożeństw biblijnych (S. Czerwik, J. Kudasiewicz, E. Szafrowski, *Nabożeństwo słowa Bożego*, [w:] *Pismo Święte w duszpasterstwie...*, dz. cyt., s. 235–321).

Jana XXIII i Pawła VI oraz wskazania Soboru Watykańskiego II. Ponadto wyjaśniał zasady prowadzenia duszpasterstwa biblijnego²⁰.

W ramach III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego nt. *Chrystus żywy w sakramentach* podjęto egzegetyczne i duszpasterskie studium perykop ewangelicznych²¹. Przybliżenie zasad egzegetycznych było istotnym zadaniem referatów ks. Edwarda Szymanka²² i ks. J. Kudasiewicza²³. *Ewangelie dzieciństwa Jezusa* i ich interpretacja egzegetyczno-literacka były tematem wystąpienia ks. prof. J. Kudasiewicza. Prelegent wskazał na istotne tematy teologii biblijnej omawianych perykop, w które wierni winny być wprowadzani podczas homilii i katechezy. Ponadto w materiały III Kursu Homiletycznego zostały włączone teksty celebracji słowa Bożego. Ks. prof. J. Kudasiewicz opublikował wówczas dwie celebracje: 1) *Pierwsze i najważniejsze przykazanie*; 2) *Matka Boża w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*²⁴.

Kolejny, IV kurs nt. *Chrystus wzywa i uczy* miał charakter homiletyczno-katechetyczny²⁵. Ks. prof. Kudasiewicz przedstawił wprowadzenie biblijne do konwersatorium na temat kształtowania świadomości wspólnoty w oparciu o czytania z listów św. Pawła w okresie po objawieniu Pańskim²⁶. Ponadto opracował komentarz biblijny do czytań III Niedzieli Roku C²⁷. Podczas V Kursu Homiletyczno-Katechetycznego *Nowe życie w Chrystusie* w 1971 roku została podjęta tematyka teologii chrztu świętego i nowego rytu udzielania tego sakramentu²⁸. Ks. prof. J. Kudasiewicz przedstawił wprowadzenie biblijne do pierwszego konwersatorium dotyczącego tematu: *Wychowanie świadomości chrztu*

20 Por. J. Kudasiewicz, *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym*, [w:] *Pismo Święte w duszpasterstwie...*, dz. cyt., s. 206–232.

21 *Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 8–9 września 1969 roku*, oprac. J. Myśków, Warszawa 1970.

22 Por. E. Szymanek, *Chrystus Umęczony i Zmartwychwstały w centrum przepowiadania Kościoła. Aspekt teologiczno-biblijny*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach...*, dz. cyt., s. 68–74.

23 Por. J. Kudasiewicz, *Ewangelia dzieciństwa Jezusa w przepowiadaniu Kościoła*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach...*, dz. cyt., s. 75–98.

24 Por. B. Mokrzycki, *Bóg mówi do swojego ludu. Nabożeństwo słowa Bożego*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach...*, dz. cyt., s. 47–65; J. Kudasiewicz, *Dwa nabożeństwa biblijne*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach...*, dz. cyt., s. 424–434.

25 Por. *Chrystus wzywa i uczy. Materiały IV Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 10–12 września 1970 roku*, red. L. Kuc, Warszawa 1971.

26 Por. J. Kudasiewicz, *Kształtowanie świadomości wspólnoty (okres po Objawieniu Pańskim)*, [w:] *Chrystus wzywa i uczy...*, dz. cyt., s. 155–170.

27 Por. J. Kudasiewicz, *Komentarz biblijny*, [w:] *Chrystus wzywa i uczy...*, dz. cyt., s. 462–472.

28 *Nowe życie w Chrystusie. Materiały V Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 9–11 września 1971 roku*, red. S. A. Porębski, Warszawa 1973.

w I i II roku katechizacji²⁹. Podczas tego kursu przeprowadzono celebrację słowa Bożego przygotowaną przez ks. Stanisława Czerwika i ks. Kudasiewicza na temat: *Chrzest ciągle obowiązuje*³⁰.

Sakramenty w życiu człowieka dzisiaj były tematem VI Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego³¹. W roku 1973 podczas VII Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego podjęto temat *Sakramentu bierzmowania w życiu Kościoła*³². Konwersatoria katechetyczne w znacznej mierze dotyczyły zagadnień duszpasterskich, natomiast jedno z nich wprowadzało w biblijne podstawy katechezy o sakramencie bierzmowania. Ks. prof. Kudasiewicz na podstawie *Ordo Lectionarium Missae* oraz *Ogólnej instrukcji katechetycznej* podkreślił wartość historiozbowczego użycia Pisma Świętego w katechezie. Zauważył, że katecheza historio-zbawcza powinna pokazać ciągłość obydwu Testamentów według schematu: zapowiedź w Starym Testamencie – wypełnienie w Chrystusie – kontynuacja w Kościele. Podkreślił, że katecheza o Duchu Świętym doskonale nadaje się do ujęcia historio-zbawczego, gdyż ukazuje działalność Ducha Bożego w stworzeniu, w życiu ludu Bożego, zapowiedź zesłania Ducha Bożego na Mesjasza oraz na nowy lud mesjański³³.

Tajemnica Eucharystii w świetle odnowionej liturgii była tematem VIII Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego³⁴. Wykłady ogólne obejmowały zagadnienia dotyczące kultu i teologii Eucharystii. Z związku z wprowadzeniem i zatwierdzeniem przez Episkopat Polski nowych obrzędów małżeństwa i wydaniem II Instrukcji o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego, odnowiona liturgia małżeństwa stanowiła temat dziewiątego i dziesiątego kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych³⁵.

29 Por. J. Kudasiewicz, *Wychowanie świadomości chrztu w I i II roku katechizacji*, [w:] *Nowe Życie w Chrystusie...*, dz. cyt., s. 249–252.

30 Por. S. Czerwik, J. Kudasiewicz, *Chrzest ciągle zobowiązuje. Nabożeństwo słowa Bożego*, [w:] *Nowe Życie w Chrystusie...*, dz. cyt., s. 323–333.

31 Por. *Sakramenty w życiu człowieka dzisiaj. Materiały VI Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego odbytego dla duchowieństwa 11–13 września 1972 roku*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1979.

32 Por. *Sakrament Bierzmowania w życiu Kościoła. Materiały VII Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego dla duchowieństwa (10–12 września 1973 r.)*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1979.

33 Por. J. Kudasiewicz, *Wprowadzenie biblijne do katechezy o sakramencie bierzmowania w schemacie II szkół podstawowych*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, dz. cyt., s. 325–335.

34 Por. *Tajemnica Eucharystii w świetle odnowionej liturgii. Materiały VIII kursu homiletyczno-katechetyczno-liturgicznego (10–12 września 1974 r.)*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1979.

35 *Odnowiona liturgia małżeństwa. Pokuta chrześcijańska. Materiały z IX i X Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego z lat 1975 i 1976*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1980.

Reasumując, należy stwierdzić, że wkład biblisty KUL w kursy dla duchowieństwa prowadzone w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie był znaczny. Przez wiele lat prowadził tam wykłady biblijne, konwersatoria i celebracje słowa Bożego. Prowadzona działalność biblijno-pastoralna wywarła niewątpliwie wpływ na odnowę soborową związaną z przyznaniem Biblii fundamentalnej roli w życiu wierzących.

Drugim środowiskiem, w którym ks. prof. Kudasiewicz był zaangażowany w recepcję nauki soborowej, był Katolicki Uniwersytet Lubelski w Lublinie. Od roku 1966 zostały wprowadzone w Instytucie Pastoralnym KUL wykłady na temat *Biblia w duszpasterstwie*, a w latach 1971–1981 prowadzone było seminarium interdyscyplinarne, w ramach którego podejmowano prace z zakresu Biblii w katechezie i w przepowiadaniu³⁶. Owocem tych wykładów i seminariów był pierwszy polski podręcznik duszpasterstwa biblijnego³⁷. Książd profesor zaprezentował w nim sposoby wykorzystania Biblii w pracy duszpasterskiej stosowane w historii Kościoła, omawiał formy duszpasterstwa biblijnego, takie jak *lectio divina*, *celebratio verbi divini*, godzina biblijna, kręgi biblijne i biblijna rewizja życia. Niektóre z tych form zostały wówczas po raz pierwszy teoretycznie opracowane i zaprezentowane w Polsce (*lectio divina*, *celebratio verbi divini*). Autor podręcznika uzasadnił konieczność wykorzystania zasad współczesnej hermeneutyki biblijnej w katechezie.

Jednym z ważnych rezultatów tych wykładów były publikacje z zakresu Pisma Świętego w posłudze katechetycznej. Obejmują one takie zagadnienia, jak: adaptacja tekstów biblijnych we mszach świętych z udziałem dzieci³⁸ oraz biblijny wymiar katechezy w Kościele³⁹. Cele katechetyczne przyświecały pilotowaniu tłumaczenia książki Alfreda Läßle pt. *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii*⁴⁰. W jej wstępie ks. prof. Kudasiewicz zwraca uwagę na walory katechetyczno-pastoralne opracowania i podkreśla, że po przedstawieniu treści kerygmatycznej badanych tekstów podawane są sugestie, jak należy o tych tekstach mówić, uwzględniając stan współczesnej egzegezy oraz mentalność czytelnika

36 J. Twardy przeprowadza analizę tych prace badawczych z homiletyki: por. J. Twardy, *Teoria i praktyka kaznodziejskiej posługi Słowa w ujęciu Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza*, dz. cyt., s. 39–42; S. Bielecki, *Biblistyka stosowana w twórczości księdza profesora Józefa Kudasiewicza*, dz. cyt., s. 16–22.

37 J. Kudasiewicz, *Pismo Święte jako księga Ludu Bożego*, [w:] *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, cz. 3, red. J. Homerski, Poznań 1973.

38 Por. J. Kudasiewicz, *Adaptacja tekstów biblijnych we mszach świętych z udziałem dzieci*, dz. cyt., s. 113–127.

39 Por. J. Kudasiewicz, *Wymiar biblijny*, [w:] *Podstawowe wymiary katechezy*, red. M. Majewski, Kraków 1991, s. 7–35.

40 Por. A. Läßle, *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii. Wprowadzenie do lektury Pisma Świętego*, tłum. J. Zychowicz, Kraków 1977.

i słuchacza Biblii. Ks. prof. Kudasiewicz na gruncie polskim przybliżył poglądy austriackiego teoretyka katechezy biblijnej Alberta Höfera⁴¹. Na seminarium prowadzonym przez księdza profesora powstało ok. 20 prac na temat aspektu biblijnego w katechezie⁴².

Drugim dziełem poświęconym różnym dziedzinom duszpasterstwa biblijnego jest książka zatytułowana *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*⁴³. Została ona opracowana pod kierunkiem ks. prof. Kudasiewicza przez jego uczniów, którzy w latach 1971–1982 uczestniczyli w prowadzonym przez niego seminarium naukowym interdyscyplinarnym. Opracowano w niej zagadnienia dotyczące dydaktyki biblijnej dawniej i współcześnie⁴⁴ oraz trudniejszych tekstów biblijnych w katechezie⁴⁵. W przedmowie do książki Alfons Nosol wyraził przekonanie, że jest ona owocem szkoły biblijno-pastoralnej i może przyczynić się do pogłębienia recepcji Vaticanum II w Kościele w Polsce⁴⁶.

Zdaniem Stanisława Bieleckiego⁴⁷, największą pomoc katechezie biblijnej w Polsce przyniósł ks. prof. Kudasiewicz przez podjęcie polemiki z Zenonem Kosidowskim, którego książki (*Opowieści biblijne*, Warszawa 1963; *Opowieści ewangelistów*, Warszawa 1979) burzące wiarę w nadprzyrodzony charakter

41 Por. J. Kudasiewicz, *Przedmowa*, [w:] K. J. Wawrzynów, *Biblia w nauczaniu szkolnym. Koncepcja katechezy biblijnej według Alberta Höfera*, Lublin 1993, s. 5–6; J. Kudasiewicz, *Słowo o autorze i książce*, [w:] *Podręcznik metodyczny katechezy biblijnej. Pismo Święte miejscem spotkania Boga z człowiekiem*, Poznań 1998, s. 11–13.

42 Por. Wykaz opracowany przez G. Kramarek, *Prace magisterskie i licencjackie napisane pod kierunkiem ks. prof. J. Kudasiewicza*, [w:] *Prorok potężny słowem i czynem. Prace ofiarowane ks. prof. J. Kudasiewiczowi z okazji 70-tej rocznicy urodzin*, red. B. Schier-Kramarek, Lublin 1997, s. 309–321.

43 *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991.

44 Por. J. Kudasiewicz, *Pismo Święte w teologii i duszpasterstwie. Rys historyczno-metodologiczny*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 17–47; H. Simon, *Przepowiadanie biblijne*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 49–86; G. Kusz, *Biblia w katechezie wczoraj i dziś*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 87–115; W. Wilk, *Pismo Święte i liturgia a przepowiadanie w świetle polskiej myśli pastoralnej okresu międzywojennego*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 117–138; R. Kamiński, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 139–168; J. Kudasiewicz, *Biblia w rekolekcjach nie tylko kapłańskich*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 169–190.

45 Por. G. Senderski, *Ewangelia dzieciństwa według Mateusza we współczesnym nauczaniu Kościoła*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 193–245; J. Prac, *Ewangelie dzieciństwa Jezusa według Łukasza we współczesnej posłudze słowa*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 247–283; J. Twardy, *Cuda Jezusa we współczesnym przepowiadaniu*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 285–354; E. Wiszowaty, *Perykopy wielkanocne na ambonie dzisiaj na przykładzie Mt 28, 1–8*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt.; J. Kudasiewicz, *Teksty eschatologiczne na ambonie i w katechezie*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 393–412. Por. S. Bielecki, *Bibliстыka stosowana w twórczości Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza*, dz. cyt., s. 16.

46 Por. A. Nosol, *Przedmowa*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 5–6.

47 Por. S. Bielecki, *Bibliстыka stosowana w twórczości Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza*, dz. cyt., s. 19.

Biblii stały się obowiązkowymi lekturami szkolnymi w latach totalitaryzmu komunistycznego⁴⁸. Zdecydowaną polemikę z tezami autora podjął ks. prof. J. Kudasiewicz, wykazując ich bezsensowność i przestarzałość. Prowadzona przez lata polemika pomogła nie tylko katechetom, ale wielu ludziom w Polsce rozwiązać różne problemy biblijne, wsparła ich na trudnej drodze wiary i pozwoliła odkryć nieprzebrane bogactwo Słowa Bożego⁴⁹. Artykuły powstałe w trwającej wówczas polemice stały się podstawą książki pt. *Biblia, historia, nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*⁵⁰.

W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim ukazywanie roli i miejsca Biblii w katechezie dokonywało się też w pewnej mierze w ramach dorocznych ogólnopolskich sympozjów katechetycznych. W 1999 roku podjęto temat *Celebracji w katechezie* i wówczas ks. Kudasiewicz zaprezentował referat na temat *Celebracji Słowa Bożego w katechezie*⁵¹. Zdaniem biblisty KUL celebrowanie Słowa Bożego posiada liczne walory teologiczne i katechetyczne. Angażuje ona uczestników w historię zbawienia i uczy odpowiedzi na Boże wezwanie. Wskazuje także na jedność obydwu Testamentów i podkreśla ich aktualność; uczy modlitwy i dialogu z Bogiem oraz czyni Biblię żywym słowem Bożym. Celebrowanie słowa Bożego wprowadzona do katechezy wyjaśnia głęboki sens gestów i rytów liturgicznych oraz budzi wiarę uczestników. Obejmuje całego człowieka: jego umysł i wolę, ciało i ducha. Co więcej, nie tylko uczy, ale daje również głębokie przeżycie osobiste i wspólnotowe. Przeprowadzenie takich celebrowań czyni katechezę żywszą i bardziej wspólnotową.

Praca ks. prof. Kudasiewicza nad recepcją nauki Soboru Watykańskiego II związaną z przywracaniem Biblii jej roli źródła i fundamentu obejmowała doniosłą część jego działalności naukowo-dydaktycznej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Dał się poznać jako człowiek przekraczający schematy myślenia i działania. Poprzez prowadzenie seminarium interdyscyplinarnego, udział w dyskusjach i sympozjach formował homiletów i katechetów czerpiących ze źródła Objawienia.

W latach 2002–2010 ks. prof. Kudasiewicz zaangażował się w formację biblijną katechetów w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie⁵² przez współtworzenie sympozjów katechetycznych. Bliższa współpraca księdza profesora rozpoczęła się w roku 2002 (11 maja) podczas Sympozjum

48 S. Bielecki, *Biblijstyka stosowana w twórczości Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza*, dz. cyt., s. 20.

49 Por. H. Witczyk, *Sługa słowa Bożego*, „Gość Niedzielny” 37 (1996), s. 6.

50 Por. J. Kudasiewicz, *Biblia – historia – nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*, Kraków 1978; por. także: M. Rusecki, *Teologicznofundamentalna myśl Księdza Józefa Kudasiewicza*, dz. cyt., s. 28.

51 Por. J. Kudasiewicz, *Nabożeństwo słowa Bożego w katechezie*, dz. cyt., s. 13–27.

52 Międzyzakonny Wyższy Instytut Katechetyczny w Krakowie (odtąd skrót: MWIK).

Jubileuszowego z racji 50 lat istnienia i działalności Instytutu. Temat sympozjum brzmiał: *Katecheza dziś i jutro. Duc in altum*. Celem tego sympozjum było m.in. zbadanie, jakie wyzwania formacyjne stoją przed współczesną katechezą. Ksiądz profesor wygłosił referat *Nowa ewangelizacja w świetle Novo millennio ineute Jana Pawła II*, w którym podkreślał, że istotą nowej ewangelizacji jest pokazywanie Jezusa Chrystusa, a celem – inspirowana Słowem Bożym – kontemplacja Jego oblicza⁵³. Kolejne sympozjum katechetyczne w MWIK nosiło tytuł *Prowadzić do kontemplacji Oblicza Chrystusa* i było kontynuacją tematu poprzedniego roku (29 marca 2003). Zaangażowanie ks. Kudasiewicza wyrażało się w tym, że wygłosił wykład wprowadzający *Kontemplacja miłosiernego Oblicza Jezusa Chrystusa*, a także na końcu dnia poprowadził celebrację słowa Bożego z homilią i kontemplacją ikony *Przemienienie Pańskie*. W swoim referacie emerytowany biblista KUL wyjaśniał, że kontemplacja – inspirowana Słowem Bożym – to kontemplacja Jezusa czyniącego miłosierdzie, wzywającego do miłosierdzia i nauczającego miłosierdzia⁵⁴. Podczas celebracji Słowa Bożego wykorzystał czytania liturgiczne przypadające na uroczystość Przemienienia Pańskiego, a po homilii zachęcił, by w ciszy kontemlować ikonę *Przemienienie na górze*⁵⁵ (kopia rosyjskiej ikony z XVIII w. była wyświetlona w kaplicy na ekranie za pomocą projektora multimedialnego).

Podczas kolejnego Sympozjum Katechetycznego w MWIK został podjęty temat *Chrystus-Eucharystia źródłem nadziei* (27 marca 2004). Inspiracją tematu była Posynodalna adhortacja ojca świętego Jana Pawła II *Ecclesia in Europa* (wydana dnia 28 czerwca 2003). Na zakończenie sympozjum ks. prof. J. Kudasiewicz prowadził celebrację Słowa Bożego z ikonami. W swej homilii *Eucharystia pokarmem ludzi utrudzonych w drodze* podkreślił, że Eucharystia jest siłą w drodze i spotkaniem z uwielbionym Panem, który przemienia i przebóstwia⁵⁶.

Dnia 12 marca 2005 w trwającym wówczas Roku Eucharystii temat sympozjum w MWIK brzmiał: *Odkryć Eucharystię – żyć Eucharystią*. Ks. prof. Kudasiewicz zarówno wygłosił wykład wprowadzający *Historiozbawcza wizja Eucharystii i jej konsekwencje katechetyczne*, jak i poprowadził celebrację Słowa

53 Por. J. Kudasiewicz, *Nowa ewangelizacja w świetle Novo millennio ineute Jana Pawła II*, [w:] *Kontemplacja oblicza Chrystusa i ewangelizacja*, red. A. E. Klich, Kraków 2003, s. 45–58 (Duc in Altum, 1).

54 Por. J. Kudasiewicz, *Kontemplacja miłosiernego oblicza Jezusa Chrystusa*, [w:] *Kontemplacja oblicza Chrystusa i ewangelizacja*, red. A. E. Klich, Kraków 2003, s. 151–164 (Duc in Altum, 1).

55 Por. J. Kudasiewicz, *Przemienienie Pańskie. Nabożeństwo słowa Bożego z ikoną*, [w:] *Kontemplacja oblicza Chrystusa i ewangelizacja*, red. A. E. Klich, Kraków 2003, s. 213–220 (Duc in Altum, 1).

56 Por. J. Kudasiewicz, *Nabożeństwo słowa Bożego z ikonami. Eucharystia pokarmem ludzi utrudzonych w drodze*, red. A. E. Klich, Kraków 2004, s. 117–128 (Duc in Altum, 2).

Bożego pt: *Eucharystia sakramentem miłości*. W swym referacie wyjaśniał dwie tradycje ustanowienia Eucharystii – Pawła i Łukasza, prezentował teologię słów ustanowienia w świetle tekstów starotestamentalnych, wprowadzał uczestników sympozjum w biblijny paradygmat katechezy eucharystycznej oraz w eucharystyczną katechezę Jana Pawła II⁵⁷. Na koniec dnia sympozjum ks. prof. J. Kudasiewicz prowadził celebrację Słowa Bożego *Eucharystia Sakramentem miłości*. Wybrał czytania liturgiczne z Wielkiego Czwartku i w homilii je wyjaśniał. Wybrał też ikonę *Umycie nóg*⁵⁸ i zachęcał, by w czasie milczenia po homilii dać Panu – uobecniemu w ikonie – odpowiedź na Jego miłość⁵⁹.

W kolejnym sympozjum w MWIK w roku 2006 (11 marca) w nawiązaniu do Listu apostołskiego *Rosarium Virginis Mariae* Jana Pawła II o Różańcu Świętym został podjęty temat *Matka Pana w katechezie*⁶⁰. Ks. prof. J. Kudasiewicz znowu miał wykład wprowadzający. Tym razem temat jego wystąpienia brzmiał *Maryja w historii zbawienia w świetle Biblii i KKK*⁶¹. W swym referacie prelegent podkreślał trynitarny kontekst udziału Maryi w dziejach zbawienia. Została powołana przez Boga, jest Matką Syna Najwyższego, jest napełniona Duchem Świętym. Wskazując odpowiedź Maryi na Boże powołanie i wybranie, akcentował jej postawy – wiary, modlitwy, służby, do których na wzór Maryi zaproszeni są wszyscy wierzący.

Dnia 24 marca 2007 podczas sympozjum w MWIK na temat *Odkrywanie Ducha Świętego w katechezie gimnazjalistów* ks. Kudasiewicz wygłosił wykład: *Dary i charyzmaty w Kościele* oraz poprowadził celebrację Słowa Bożego nt. *Duch Święty w życiu chrześcijańskim*. Jako cel referatu wskazał odczytanie biblijnego sensu darów i charyzmatów Ducha Świętego, sposobu korzystania z nich oraz kryteriów ich autentyczności. Podkreślił konieczność tego, by w katechezie wskazywać Osobę Ducha Świętego i Jego działanie wspierające wierzących szczególnie w modlitwie i miłości braterskiej⁶². Celebracji słowa Bożego *Duch Święty w życiu chrześcijańskim* przewodniczył ks. profesor. W homilii nie tylko wyjaśniał miejsce Ducha Świętego w życiu chrześcijańskim, ale także

57 Por. J. Kudasiewicz, *Historiozbawcza wizja Eucharystii i jej konsekwencje katechetyczne*, red. A. E. Klich, Kraków 2005, s. 19–37 (Duc in Altum, 4).

58 Por. L. Bastiaansen, *Ikony Wielkiego Tygodnia*, Kraków 2003.

59 Por. J. Kudasiewicz, *Eucharystia Sakramentem miłości. Nabożeństwo słowa Bożego*, red. A. E. Klich, Kraków 2005, s. 103–109 (Duc in Altum, 4).

60 Por. Jan Paweł II, List apostołski *Rosarium Virginis Mariae* do biskupów duchowieństwa i wiernych o różańcu świętym (dnia 16 października 2002 roku) [w:] *Dzieła zebrane*, t. 3: *Listy*, red. P. Ptasznik, Kraków 2007, s. 517–593.

61 Por. J. Kudasiewicz, *Maryja w historii zbawienia w świetle Biblii i Katechizmu Katolickiego*, red. A. E. Klich, Kraków 2006, s. 21–37 (Duc in Altum, 5).

62 Por. J. Kudasiewicz, *Dary i charyzmaty Ducha Świętego*, [w:] *Odkrywanie Ducha Świętego w katechezie gimnazjalistów*, red. A. E. Klich, Kraków 2007, s. 45–67 (Duc in Altum, 6).

wskazywał, jak otwierać się na Ducha Świętego przez przyzywanie Go oraz lekturę Pisma Świętego⁶³.

W następnym roku, dnia 24 marca 2008 roku sympozjum w MWIK nosiło tytuł: *Usłyszeć słowo Boże – żywe i ostrzejsze niż miecz*. Inspiracją dla tematu sympozjum był czas przygotowania do XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów w Rzymie na temat *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła* (5–26 października 2008) i opublikowane już *Lineamenta* zapraszające wszystkich wierzących do współuczestniczenia w tym wydarzeniu. Podczas sympozjum ks. Kudasiewicz wygłosił wykład wprowadzający pt. *Słowo Boże – żywe i skuteczne* oraz przewodniczył celebracji *Śludzy i słuchacze słowa*. W swym referacie prelegent przedstawił teologię słowa Bożego obu Testamentów ze szczególnym podkreśleniem dynamizmu i mocy Bożego słowa⁶⁴. Podczas celebracji słowa Bożego, podsumowującej cały dzień sympozjum, motywował uczestników do przyjęcia z wiarą bosko-ludzkiej natury Słowa Bożego oraz do odpowiedzi na pytanie, jakim jestem słuchaczem i jakim głosicielem słowa Bożego⁶⁵.

Dnia 7 marca 2009, w trwającym Roku św. Pawła (29 czerwca 2008–29 czerwca 2009) ogłoszonym przez papieża Benedykta XVI temat sympozjum w MWIK brzmiał: *Misja św. Pawła trwa*. Wówczas ks. prof. J. Kudasiewicz prowadził celebrację słowa Bożego pt. *Nawrócenie i powołanie św. Pawła*. W homilii wyjaśniał Łukasze opisy powołania Pawła, a także, odnosząc się do nauczania Benedykta XVI i Jana Pawła II, tłumaczył znaczenie wydarzenia pod Damaszkiem, akcentując poznawanie żywej osoby Jezusa i miłości w relacji z Nim⁶⁶.

Jeszcze w 2010 roku (6 marca) podczas sympozjum w MWIK, z racji ogłoszonego przez Benedykta XVI Roku Kapłańskiego, został podjęty temat: *Służyć i królować, czyli o kapłaństwie powszechnym*. Ks. prof. J. Kudasiewicz na zakończenie dnia obrad poprowadził celebrację słowa Bożego na temat: *Syn Człowieczy przyszedł służyć*. W homilii wskazał na wzór Chrystusa i na Jego wezwanie, by Go naśladować. Odniósł się też do encykliki Jana Pawła II *Redemptor hominis*, wskazując na zasadę „królewskiej” służby (RH 21)⁶⁷. Każde

63 Por. J. Kudasiewicz, *Duch Święty w życiu chrześcijańskim*, [w:] *Odkrywanie Ducha Świętego w katechezie gimnazjalistów*, dz. cyt., s. 211–224.

64 Por. J. Kudasiewicz, *Słowo Boże – żywe i skuteczne*, [w:] *Usłyszeć słowo Boże – żywe i ostrzejsze niż miecz*, red. A. E. Klich, Kraków 2008, s. 31–45 (Duc in Altum, 7).

65 Por. J. Kudasiewicz, *Śludzy i słuchacze słowa Bożego*, [w:] *Usłyszeć słowo Boże – żywe i ostrzejsze niż miecz*, red. A. E. Klich, Kraków 2008, s. 146–157 (Duc in Altum, 7).

66 Por. J. Kudasiewicz, *Nawrócenie i powołanie św. Pawła*, [w:] *Misja św. Pawła trwa*, red. A. E. Klich, Kraków 2010, s. 93–101 (Duc in Altum, 9).

67 Por. J. Kudasiewicz, *Syn Człowieczy przyszedł służyć. Celebracja słowa Bożego*, [w:] *Służyć i królować, czyli o kapłaństwie powszechnym*, red. A. E. Klich, Kraków 2010, s. 153–161 (Duc in Altum, 10).

z tych sympozjów gromadziło zwykle ponad 100 osób. W dużej mierze były to siostry zakonne, katechetki czynnie zaangażowane w misję w całej Polsce.

Reasumując, należy stwierdzić, że wkład ks. prof. J. Kudasiewicza w sympozja katechetyczne Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie w latach 2002–2010 na etapie przygotowań i ich realizacji był bardzo duży. Mimo wieku i chorób z wielkim poświęceniem służył radą i ofiarną posługą. Warto podkreślić trzy filary wszystkich wystąpień. Po pierwsze – widoczne było odczytywanie Słowa Bożego w kontekście aktualnego nauczania papieża. Każde sympozjum było niejako wpisane w rytm wydarzeń przeżywanym w Kościele. Przykładowo: podczas sympozjum w Roku Eucharystii (2005) ks. prof. J. Kudasiewicz komentował List apostolski Jana Pawła II na Rok Eucharystii (październik 2004 – październik 2005)⁶⁸. Po drugie – należy zauważyć, że ksiądz profesor akcentował żywą relację z Chrystusem każdego katechety osobiście. Dokonywało się od pierwszego wystąpienia ks. prof. J. Kudasiewicza w 2001 roku, gdy wyjaśniając definicję nowej ewangelizacji, podkreślał, że tylko ci, którzy zapatrzeni są w Jezusa, pokazują Go innym⁶⁹. Po trzecie – ks. prof. Kudasiewicz podkreślał konieczność łączenia wymiarów teoretycznego i praktycznego formacji katechetów i katechizowanych. W każdej celebracji Słowa Bożego kapłan akcentował potrzebę aktywnej odpowiedzi na usłyszane słowo. Przykładowo: podczas celebracji słowa Bożego *Śludzy i sluchacze słowa Bożego* uczestnicy byli zachęcani do wyrażenia swej decyzji poprzez ryt liturgiczny ucałowania Świętej Księgi⁷⁰.

Niewątpliwie można stwierdzić, iż wieloletnia i niestrudzona posługa Słowu Bożemu ks. prof. Kudasiewicza ukazuje go jako świadka i sługę Boga.

Entuzjasta katechezy biblijnej św. Jana Pawła II

Ks. prof. Kudasiewicz wielokrotnie dawał wyraz temu, jak wysoko cenił katechezę biblijną św. Jana Pawła II. Podkreślał, że Papież Polak od samego początku swego pontyfikatu odwoływał się do Biblii, której studium niewątpliwie trakto-

68 Por. Jan Paweł II, List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na Rok Eucharystii, październik 2004 – październik 2005 (7 października 2004).

69 Por. J. Kudasiewicz, *Nowa ewangelizacja w świetle Novo millennio ineunte Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 49.

70 Por. J. Kudasiewicz, *Śludzy i sluchacze słowa Bożego*, dz. cyt., Kraków 2008, s. 157.

wał – idąc w tym za papieżem Leonem XIII i Soborem Watykańskim II – jako „duszę teologii” (KO 24). To właśnie ks. prof. J. Kudasiewicz zaproponował dla Jana Pawła II tytuł „Magistri Sacrae Paginae”⁷¹. W uzasadnieniu stwierdził, że papież nie tylko korzystał z Biblii w swym nauczaniu, nie tylko uczył o niej i jej interpretacji, ale przede wszystkim komentował ludowi Bożemu Świętą Księgę⁷². Podkreślał, że jedną z zasadniczych cech hermeneutyki biblijnej Jana Pawła II jest jej chrystocentryzm⁷³. Ponadto postawił tezę, że papież w toku swego pontyfikatu wypracował hermeneutykę biblijną skoncentrowaną wokół osoby Jezusa Chrystusa. Biblista KUL wskazał na trzy kluczowe zasady teologiczne hermeneutyki chrystocentrycznej Jana Pawła II, które wyprowadził z przemówienia Jana Pawła II wygłoszonego podczas promulgacji dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Biblii w Kościele*⁷⁴. Po pierwsze – Jan Paweł II wskazuje na inkarnacyjną wizję Biblii. Po drugie, podkreśla skoncentrowanie Biblii na Chrystusie. Po trzecie, podkreśla kerygmatyczne konsekwencje tej hermeneutyki, które można zdefiniować następująco: „kerygmatyczny przekaz tekstów powinien być spotkaniem z Chrystusem”.

Ks. prof. Kudasiewicz zauważa, że Jan Paweł II nie tylko jak jego poprzednicy przyjmuje inkarnacyjną wizję Biblii, czyli wskazuje na zgodność egzegezy katolickiej z tajemnicą wcielenia, ale też występuje zdecydowanie przeciw fundamentalistycznej lekturze Biblii. Ponadto Jan Paweł II występuje przeciw zatrzymywaniu się tylko na ludzkich aspektach tekstów biblijnych. Biblista zauważa, że Jan Paweł II po odrzuceniu skrajnych podejść zdecydowanie opowiada się za metodą historyczno-krytyczną, poszerzając ją o nowe metody analizy literackiej (retoryczna, narracyjna, semiotyczna)⁷⁵. Ponadto ks. prof. Kudasiewicz podkreśla konsekwencję papieża, który już w 1981 roku powołał specjalną komisję dla zbadania „sprawy Galileusza”, który poniósł wiele cierpień od teologów rzymskich kierujących się fundamentalistyczną interpretacją Biblii. W 1991 roku na sesji plenarnej Papieskiej Akademii Nauk ogłoszono wyniki prac komisji, rehabilitowano Galileusza i stwierdzono, że błąd jego przeciw-

71 J. Kudasiewicz, *Pismo Święte w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] *Servo Veritatis. Materiały z międzynarodowej konferencji dla uczczenia 25-lecia pontyfikatu Jego Świątobliwości Jana Pawła II*, red. S. Koperek, S. Szczur, Kraków 2003, s. 505.

72 J. Kudasiewicz, *Pismo Święte w nauczaniu Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 493–511.

73 Por. J. Kudasiewicz, *Chrystocentryczna hermeneutyka biblijna Jana Pawła II*, [w:] *Joannes Paulus II – in memoriam. Księga Pamiątkowa Stowarzyszenia Biblistów Polskich ku czci Ojca świętego Jana Pawła II*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 209. Zob. także: A.E. Klich, *Chrystocentryzm hermeneutyki biblijnej Jana Pawła II w katechezach i psalmach i kantykach*, Kraków 2014.

74 Por. J. Kudasiewicz, *Chrystocentryczna hermeneutyka biblijna Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 209.

75 J. Kudasiewicz, *Pismo Święte w nauczaniu Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 496n.

ników polegał na wyobrażeniu, że znajomość świata stworzonego może być wyprowadzana z dosłownego sensu Pisma Świętego⁷⁶.

Ks. prof. Kudasiewicz zauważa, że Jan Paweł II w swoim pasterskim nauczaniu pokazuje, jak w głoszeniu o charakterze kerygmatycznym uwzględniać wymogi metody historyczno-krytycznej czy analizy literackiej. Wskazuje na to, że papież odwołuje się do oryginalnych tekstów hebrajskich i greckich. Przykładowo w encyklice *Dives in misericordia* znajduje się obszerny przypis (nr 52), w którym Jan Paweł II wyjaśnia terminy oznaczające miłosierdzie: *hesed, rahamim, hânan, hâal*, a w *Redemptoris Mater* odwołuje się do *kecharitomene*, badając sens tego ważnego terminu (por. Łk 1, 28)⁷⁷. Ponadto ks. prof. Kudasiewicz wyraża przekonanie, że papieski komentarz do Psalmów i kantykw Liturgii godzin jest wzorcowy⁷⁸. Aby je odczytać, Jan Paweł II zbliża się do nich drogą metody historyczno-krytycznej i analizy literackiej. Podaje strukturę badanych tekstów, genezę ich powstania. Często analizuje uczucia modlącego się poety. Zauważa jednak, że „kluczem” do lektury Psalmów jest *Christus totus*, czyli Chrystus Głowa i Jego członki⁷⁹.

Ks. prof. Kudasiewicz podkreślał nie tylko chrystocentryczną hermeneutykę biblijną Jana Pawła II, ale wskazał także na jej kerygmatyczny charakter. Analizując program papieża na trzecie tysiąclecie, zauważa, że celem przepowiadania w Kościele jest prowadzenie do spotkania z Chrystusem⁸⁰. Ksiądz profesor zaznaczył, że papież mocno akcentuje prymat komunii z żywym Jezusem; dopiero na drugim miejscu stawia przyjęcie Jego orędzia. Jego zdaniem jest to jedna z najbardziej oryginalnych cech interpretacji Ewangelii przez ojca świętego.

Podsumowując, można stwierdzić, że ks. prof. Kudasiewicz jako kapłan i biblista poświęcił całe swoje życie temu, by Pismo Święte stawało się rzeczywiście fundamentem wiary i źródłem życia chrześcijańskiego (por. KO 21, 24). Z wielkim zaangażowaniem wyjaśniał teologiczną wizję Biblii, przypomnianą Kościołowi przez Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*. Ponadto tłumaczył konieczność stosowania literackich i teologicznych zasad hermeneutyki biblijnej oraz wskazywał na historiozbowcze działanie Boga zapraszającego człowieka do komunii z Sobą. W swych pu-

76 Rehabilitacja Galileusza była ważnym wydarzeniem. Wystąpienia Jana Pawła II i kard. P. Pouparda były publikowane w „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 14 (1993) 1, s. 3–29; zob. także: A. Adamski, *Galileusz, kopernikanizm, Biblia*, Poznań 1995, s. 71–77; A. Fantoli, *Galileusz. Po stronie kopernikanizmu i po stronie Kościoła*, Tarnów 1993, s. 466–476.

77 J. Kudasiewicz, *Chrystocentryczna hermeneutyka biblijna Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 213.

78 Por. *Liturgia Godzin z Janem Pawłem II i Benedyktem XVI*, red. S. Dziwisz, J. Głowczyk, S. Nasiorowski, P. Ptasznik, Tarnów 2007.

79 J. Kudasiewicz, *Pismo Święte w nauczaniu Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 508n.

80 J. Kudasiewicz, *Chrystocentryczna hermeneutyka biblijna Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 216.

blikacjach wskazywał na te formy głoszenia Słowa Bożego, które mogą prowadzić do spotkania z Panem.

Posługę Słowu Bożemu ks. prof. Kudasiewicza na polu naukowo-badawczym oraz formacyjnym można określić jako promocję katechezy biblijnej. Zarówno prowadzone wykłady, seminaria, jak i kursy i sympozja ukazują go jako biblistę głęboko wierzącego Bogu, zasłuchanego w Jego słowo i pragnącego, by wszyscy w Kościele odkryli ten skarb. Wydaje się, że wszystkie lata ofiarnej służby słowu Bożemu biblisty KUL mają wspólne cechy: gruntowne poszukiwanie Prawdy, wprowadzanie w Jej poznanie innych oraz zapalanie miłością do Boga objawiającego się człowiekowi w swoim słowie.

Entuzjastyczne przyjmowanie przez ks. Kudasiewicza sposobu głoszenia słowa Bożego przez Jana Pawła II wskazuje na wiele podobieństw obu promotorów nauczania Soboru Watykańskiego II odnośnie do roli Słowa Bożego w Kościele. Do najważniejszych należą niewątpliwie pragnienie otwierania Biblii człowiekowi oraz pomoc każdemu w otwieraniu się na Boga.

Przedstawione opracowanie dotyczące ks. prof. Kudasiewicza jako promotora katechezy biblijnej wskazuje dalsze pola badań nad jego twórczością i działalnością. Jednym z nich jest potrzeba analizy, jakie *novum* wniósł biblista KUL do współczesnej katechezy.

Abstract

Promoter of biblical catechesis – Fr. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz (1926–2012)

Professor Jozef Kudasiewicz devoted his whole life as a priest and biblical scholar to making the Holy Scriptures truly the foundation of faith and the source of the Christian life (cf. CO 21, 24). He set out with great commitment to the theological vision of the Bible that the Second Vatican Council put before the Church in the Dogmatic Constitution on Divine Revelation *Dei Verbum*. Kudasiewicz insisted on the necessity of applying the literary and theological principles of biblical hermeneutics and pointed to the saving history of God who invites mankind to communion with himself. In his publications, he emphasised those ways of proclaiming the Word of God that could lead to a personal encounter with the Lord. Jozef Kudasiewicz's service of the word of God in the field of research and formation can be described as the promotion of biblical catechesis. His lectures, seminars, courses and symposia all show him as a biblical scholar who has profound faith in God, who listens to His word and who wants everyone in the Church to discover this treasure. It seems that all the years of Kudasiewicz's dedicated service to the word of God share a common feature: a thorough search for the Truth and the introduction of others to that

knowledge, firing them with love for the God who reveals himself to the world in his Word. Kudasiewicz's enthusiastic reception of John Paul II's way of proclaiming the word of God indicates many similarities between these two Promoters of the teaching of the Second Vatican Council concerning the role of the word of God in the Church. The most important are undoubtedly the desire to open the Bible to all people and the desire to help everyone to be open to God. This study on Father Jozef Kudasiewicz as a promoter of biblical catechesis indicates further fields of research on his work and activity. One of these is the need to analyse what new light Kudasiewicz brings to contemporary catechesis.

Keywords: Bible, biblical hermeneutics, catechesis, celebration of the word of God.

Bibliografia

- Adamski A., *Galileusz, kopernikanizm, Biblia*, Poznań 1995.
- Bastiaansen L., *Ikony Wielkiego Tygodnia*, Kraków 2003.
- Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991.
- Bielecki S., *Bibliotyka stosowana w twórczości Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza*, [w:] *W posłudze słowa Pańskiego. Księga pamiątkowa poświęcona ks. prof. dr. hab. Józefowi Kudasiewiczowi z okazji 70-lecia urodzin*, red. S. Bielecki, H. Ordon, H. Witczyk, Kielce 1997, s. 16–22.
- Borto P., Kudasiewicz J., *Aktualność teologiczno-pastoralna Konstytucji o Objawieniu Bożym*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 5 (2006), s. 371–402.
- Chrostowski W., *Ks. prof. dr. hab. Józef Kudasiewicz*, [w:] „*Bóg jest miłością*” (1 J 4, 16). *Studia dla Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza w 80. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 9–15 (Rozprawy i Studia Biblijne, 25).
- Chrostowski W., *Śp. ks. prof. dr. hab. Józef Kudasiewicz (23 VIII 1926–16 XI 2012) – biblista i mariolog*, „*Salvatoris Mater*” 14 (2012) 1–4, s. 345–351.
- Chrystus wzywa i uczy. Materiały IV Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 10–12 września 1970 roku*, red. L. Kuc, Warszawa 1971.
- Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 8–9 września 1969 roku*, oprac. J. Myśków, Warszawa 1970.
- Czerwik S., Kudasiewicz J., *Chrzest ciągle zobowiązuje. Nabożeństwo słowa Bożego*, [w:] *Nowe życie w Chrystusie. Materiały V Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 9–11 września 1971 roku*, red. S. A. Porębski, Warszawa 1973, s. 323–333.

- Czerwik S., Kudasiewicz J., Szafranski E., *Nabożeństwo słowa Bożego*, [w:] *Pismo Święte w duszpasterstwie. Materiały II Kursu Homiletycznego dla duchowieństwa na temat Słowo Boże skuteczne odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w dniach 9–11 września 1968 roku*, oprac. L. Kuc, Warszawa 1969, s. 235–321.
- Dyk S., *Kudasiewicz Józef*, [w:] *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 1, Lublin 2018, s. 590–591.
- Fantoli A., *Galileusz. Po stronie kopernikanizmu i po stronie Kościoła*, tłum. T. Sierotowicz, Tarnów 1993.
- Jan Paweł II, List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na Rok Eucharystii, październik 2004 – październik 2005 (7 października 2004).
- Jan Paweł II, List apostolski *Rosarium Virginis Mariae* do biskupów duchowieństwa i wiernych o różańcu świętym (dnia 16 października 2002 roku), [w:] *Dzieła zebrane*, t. 3: *Listy*, red. P. Ptasznik, Kraków 2007, s. 517–593.
- Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego na temat interpretacji Biblii w Kościele, [w:] *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, tłum. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999, s. 9–20.
- Kamiński R., *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 139–168.
- Klich A. E., *Chrystocentryzm hermeneutyki biblijnej Jana Pawła II w katechezach i psalmach i kantykach*, Kraków 2014.
- Klich A. E., *Pismo Święte w polskiej katechezie posoborowej. Studium egzegetyczno-katechetyczne*, Kraków 2005.
- Klich A. E., *Pismo Święte źródłem katechezy Kościoła*, [w:] *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007, s. 268–282.
- Kramarek G., *Prace magisterskie i licencjackie napisane pod kierunkiem ks. prof. J. Kudasiewicza*, [w:] *Prorok potężny słowem i czynem. Prace ofiarowane ks. prof. J. Kudasiewiczowi z okazji 70-tej rocznicy urodzin*, red. B. Schier-Kramarek, Lublin 1997, s. 309–321.
- Kuc L., Małachowski K., Mokrzycki B., *Biblijna odnowa duszpasterstwa*, [w:] *Pismo Święte w duszpasterstwie. Materiały II Kursu Homiletycznego dla duchowieństwa na temat Słowo Boże skuteczne odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w dniach 9–11 września 1968 roku*, oprac. L. Kuc, Warszawa 1969, s. 192–205.
- Kudasiewicz J., *Adaptacja tekstów biblijnych we mszach świętych z udziałem dzieci*, „Ruch Biblijno-Liturgiczny” 30 (1977), s. 113–127.
- Kudasiewicz J., *Biblia – historia – nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*, Kraków 1978.
- Kudasiewicz J., *Biblia księgą objawienia Bożego*, [w:] *Katechizm Kościoła katolickiego. Wprowadzenie*, red. M. Rusecki, E. Pudelko, Lublin 1995, s. 29–41.
- Kudasiewicz J., *Biblia w duszpasterstwie*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1976, t. 2, kol. 415–417.

- Kudasiewicz J., *Biblia w rekolekcjach nie tylko kapłańskich*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 169–190.
- Kudasiewicz J., *Celebracja słowa Bożego. Bóg miłosierny przebacza grzechy*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 109–120 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Celebracja słowa Bożego. Duch Święty w życiu chrześcijańskim*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 71–86 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Celebracja słowa Bożego. Eucharystia pokarmem ludzi utrudzonych w drodze*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 87–97 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Celebracja słowa Bożego. Eucharystia sakramentem miłości*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 45–57 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Celebracja słowa Bożego. Przemienienie Pańskie*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 33–43 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Celebracja słowa Bożego. Syn Człowieczy przyszedł służyć*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 99–107 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Celebracje słowa Bożego w katechezie*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 11–18 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Chrystocentryczna hermeneutyka biblijna Jana Pawła II*, [w:] *Joannes Paulus II – in memoriam. Księga Pamiątkowa Stowarzyszenia Biblistów Polskich ku czci Ojca świętego Jana Pawła II*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 207–224.
- Kudasiewicz J., *Dary i charyzmaty Ducha Świętego*, [w:] *Odkrywanie Ducha Świętego w katechezie gimnazjalistów*, red. A. E. Klich, Kraków 2007, s. 45–67 (Duc in Altum, 6).
- Kudasiewicz J., *Duch Święty w życiu chrześcijańskim*, [w:] *Odkrywanie Ducha Świętego w katechezie gimnazjalistów*, red. A. E. Klich, Kraków 2007, s. 211–224 (Duc in Altum, 6).
- Kudasiewicz J., *Duch Święty w życiu chrześcijańskim. Nabożeństwo słowa Bożego na drugi rok triduum jubileuszowego*, Kielce 1998.
- Kudasiewicz J., *Dwa nabożeństwa biblijne*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 8–9 września 1969 roku*, oprac. J. Myśków, Warszawa 1970, s. 424–434.
- Kudasiewicz J., *Eucharystia sakramentem miłości. Nabożeństwo słowa Bożego*, red. A. E. Klich, Kraków 2005, s. 103–109 (Duc in Altum, 4).
- Kudasiewicz J., *Ewangelia dzieciństwa Jezusa w przepowiadaniu Kościoła*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 8–9 września 1969 roku*, oprac. J. Myśków, Warszawa 1970, s. 75–98.
- Kudasiewicz J., *Harmonia obu Testamentów w świetle najnowszych badań*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 10 (1963) z. 1, s. 61–75.
- Kudasiewicz J., *Historia czy ekonomia zbawienia*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 28 (1981) z. 1, s. 87–100.

- Kudasiewicz J., *Historiozbawcza wizja Eucharystii i jej konsekwencje katechetyczne*, red. A. E. Klich, Kraków 2005, s. 19–37 (Duc in Altum, 4).
- Kudasiewicz J., *Jedność dwu Testamentów jako zasada wyjaśniania Chrystusa w Kościele pierwotnym*, „Roczniki Biblijno-Liturgiczne” 24 (1971), s. 95–108.
- Kudasiewicz J., *Komentarz biblijny*, [w:] *Chrystus wzywa i uczy. Materiały IV Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 10–12 września 1970 roku*, red. L. Kuc, Warszawa 1971, dz. cyt., s. 462–472.
- Kudasiewicz J., *Konstytucja Dei Verbum w opinii biblistów*, „Znak” 28 (1967) nr 2, s. 187–210.
- Kudasiewicz J., *Kontemplacja miłosiernego oblicza Jezusa Chrystusa*, [w:] *Kontemplacja oblicza Chrystusa i ewangelizacja*, red. A. E. Klich, Kraków 2003, s. 151–164 (Duc in Altum, 1).
- Kudasiewicz J., *Kształtowanie świadomości wspólnoty (okres po Objawieniu Pańskim)*, [w:] *Chrystus wzywa i uczy. Materiały IV Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 10–12 września 1970 roku*, red. L. Kuc, Warszawa 1971, s. 155–170.
- Kudasiewicz J., *Maryja w historii zbawienia w świetle Biblii i Katechizmu Katolickiego*, red. A. E. Klich, Kraków 2006, s. 21–37 (Duc in Altum, 5).
- Kudasiewicz J., *Modlitwa Biblii. Wprowadzenie w lectio divina*, Kielce 2000.
- Kudasiewicz J., *Nabożeństwo słowa Bożego w katechezie*, [w:] *Celebracje w katechezie*, red. S. Kułpaczyński, Lublin 1999, s. 13–27.
- Kudasiewicz J., *Nabożeństwo słowa Bożego z ikonami. Eucharystia pokarmem ludzi utrudzonych w drodze*, red. A. E. Klich, Kraków 2004, s. 117–128 (Duc in Altum, 2).
- Kudasiewicz J., *Nawrócenie i powołanie św. Pawła*, [w:] *Misja św. Pawła trwa*, red. A. E. Klich, Kraków 2010, s. 93–101 (Duc in Altum, 9).
- Kudasiewicz J., *Nowa ewangelizacja w świetle Novo millennio ineunte Jana Pawła II*, [w:] *Kontemplacja oblicza Chrystusa i ewangelizacja*, red. A. E. Klich, Kraków 2003, s. 45–58 (Duc in Altum, 1).
- Kudasiewicz J., *Pismo Święte jako księga Ludu Bożego*, [w:] *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, cz. 3, red. J. Homerski, Poznań 1973.
- Kudasiewicz J., *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym*, [w:] *Pismo Święte w duszpasterstwie. Materiały II Kursu Homiletycznego dla duchowieństwa na temat Słowo Boże skuteczne odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w dniach 9–11 września 1968 roku*, oprac. L. Kuc, Warszawa 1969, s. 206–232.
- Kudasiewicz J., *Pismo Święte w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] *Servo Veritatis. Materiały z międzynarodowej konferencji dla uczczenia 25-lecia pontyfikatu Jego Świątobliwości Jana Pawła II*, red. S. Koperek, S. Szczur, Kraków 2003, s. 493–511.
- Kudasiewicz J., *Pismo Święte w teologii i duszpasterstwie. Rys historyczno-metodologiczny*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 17–47.

- Kudasiewicz J., *Proforystyka pastoralna. Pismo Święte jako księga Ludu Bożego*, [w:] *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szlaga, Poznań–Warszawa 1986, s. 220–275.
- Kudasiewicz J., *Przedmowa*, [w:] K. J. Wawrzynów, *Biblia w nauczaniu szkolnym. Koncepcja katechezy biblijnej według Alberta Höfera*, Lublin 1993, s. 5–6.
- Kudasiewicz J., *Przemienienie Pańskie. Nabożeństwo słowa Bożego z ikoną*, [w:] *Kontemplacja oblicza Chrystusa i ewangelizacja*, red. A. E. Klich, Kraków 2003, s. 213–220 (Duc in Altum, 1).
- Kudasiewicz J., *Słowo Boże – żywe i skuteczne*, [w:] *Usłyszeć słowo Boże – żywe i ostrzejsze niż miecz*, red. A. E. Klich, Kraków 2008, s. 31–45 (Duc in Altum, 7).
- Kudasiewicz J., *Słowo o autorze i księżce*, [w:] *Podręcznik metodyczny katechezy biblijnej. Pismo Święte miejscem spotkania Boga z człowiekiem*, Poznań 1998, s. 11–13.
- Kudasiewicz J., *Słudzy i słuchacze słowa Bożego*, [w:] *Usłyszeć słowo Boże – żywe i ostrzejsze niż miecz*, red. A. E. Klich, Kraków 2008, s. 146–157 (Duc in Altum, 7).
- Kudasiewicz J., *Teksty eschatologiczne na ambonie i w katechezie*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 393–412.
- Kudasiewicz J., *Wprowadzenie biblijne do katechezy o sakramencie bierzmowania w schemacie II szkół podstawowych*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1979, s. 325–335.
- Kudasiewicz J., *Wychowanie świadomości chrztu I-II rok katechizacji – wprowadzenie biblijne*, [w:] *Nowe życie w Chrystusie. Materiały V Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 9–11 września 1971 roku*, red. S. A. Porębski, Warszawa 1973, s. 249–252.
- Kudasiewicz J., *Wychowanie świadomości chrztu w I i II roku katechizacji*, [w:] *Nowe życie w Chrystusie. Materiały V Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 9–11 września 1971 roku*, red. S. A. Porębski, Warszawa 1973, s. 249–252.
- Kudasiewicz J., *Wymiar biblijny*, [w:] *Podstawowe wymiary katechezy*, red. M. Majewski, Kraków 1991, s. 7–35.
- Kudasiewicz J., *Celebracja słowa Bożego. Słudzy i słuchacze słowa Bożego*, [w:] *Dialog Boga z człowiekiem*, red. A. E. Klich, Kraków 2011, s. 59–70 (Duc in Altum, 12).
- Kudasiewicz J., *Obrzęd Nabożeństwa słowa Bożego*, [w:] *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 461–496.
- Kusz G., *Biblia w katechezie wczoraj i dziś*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 87–115.
- Kyc S., *Ksiądz Józef Kudasiewicz jako teoretyk i praktyk przepowiadania*, Kraków 2021.
- Läpple A., *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii. Wprowadzenie do lektury Pisma Świętego*, tłum. J. Zychowicz, Kraków 1977.
- Liturgia Godzin z Janem Pawłem II i Benedyktem XVI*, red. S. Dziwisz, J. Głowczyk, S. Nasiorowski, P. Ptasznik, Tarnów 2007.

- Mokrzycki B., *Bóg mówi do swojego ludu. Nabożeństwo słowa Bożego*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 8–9 września 1969 roku*, oprac. J. Myśków, Warszawa 1970, dz. cyt., s. 47–65.
- Nosol A., *Przedmowa*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 5–6.
- Nowe życie w Chrystusie. Materiały V Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 9–11 września 1971 roku*, red. S. A. Porębski, Warszawa 1973.
- Odnowiona liturgia małżeństwa. Pokuta chrześcijańska. Materiały z IX i X Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego z lat 1975 i 1976*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1980.
- Ordon H., *Życie i działalność ks. prof. Józefa Kudasiewicza*, [w:] *W posłudze Słowa Pańskiego. Księga pamiątkowa poświęcona ks. prof. dr. hab. Józefowi Kudasiewiczowi z okazji 70-lecia urodzin*, red. S. Bielecki, H. Ordon, H. Witczyk, Kielce 1997, s. 11–22.
- Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele (23.04.1993). Dokument z komentarzem biblistów polskich*, tłum. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999
- Pismo Święte w duszpasterstwie. Materiały II Kursu Homiletycznego dla duchowieństwa na temat Słowo Boże skuteczne odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w dniach 9–11 września 1968 roku*, oprac. L. Kuc, Warszawa 1969.
- Pracz J., *Ewangelie dzieciństwa Jezusa według Łukasza we współczesnej posłudze słowa*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 247–283.
- Rubinkiewicz R., *Nowe aspekty egzegezy biblijnej w świetle dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej Interpretacja Biblii w Kościele*, [w:] *Papieska Komisja Biblijna, Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, tłum. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999, s. 101–116.
- Rusecki M., *Teologicznofundamentalna myśl Księdza Józefa Kudasiewicza*, [w:] *W posłudze Słowa Pańskiego. Księga pamiątkowa poświęcona ks. prof. dr. hab. Józefowi Kudasiewiczowi z okazji 70-lecia urodzin*, red. S. Bielecki, H. Ordon, H. Witczyk, Kielce 1997, s. 22–32.
- Sakrament Bierzmowania w życiu Kościoła. Materiały VII Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego dla duchowieństwa (10–12 września 1973 r.)*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1979.
- Sakramenty w życiu człowieka dzisiaj. Materiały VI Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego odbytego dla duchowieństwa 11–13 września 1972 roku*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1979.
- Senderski G., *Ewangelia dzieciństwa według Mateusza we współczesnym nauczaniu Kościoła*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 193–245.
- Simon H., *Przepowiadanie biblijne*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 49–86.

- Szymunik M., *Księdza Józefa Kudasiewicza koncepcja prorockiego wymiaru posługi kapłańskiej. Studium homiletyczne*, Lublin 2016 (mps, AU KUL).
- Szymanek E., *Chrystus Umęczony i Zmartwychwstały w centrum przepowiadania Kościoła. Aspekt teologiczno-biblijny*, [w:] *Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III Kursu Homiletyczno-Katechetycznego dla duchowieństwa odbytego w Akademii Teologii Katolickiej w dniach 8–9 września 1969 roku*, oprac. J. Myśków, Warszawa 1970, s. 68–74.
- Tajemnica Eucharystii w świetle odnowionej liturgii. Materiały VIII kursu homiletyczno-katechetyczno-liturgicznego (10–12 września 1974 r.)*, [w:] *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Warszawa 1979.
- Twardy J., *Cuda Jezusa we współczesnym przepowiadaniu*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 285–354.
- Twardy J., *Teoria i praktyka kaznodziejskiej posługi Słowa w ujęciu Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 1 (2002), s. 34–53.
- Wilk W., *Pismo Święte i liturgia a przepowiadanie w świetle polskiej myśli pastoralnej okresu międzywojennego*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 117–138.
- Wiszowaty E., *Perykopy wielkanocne na ambonie dzisiaj na przykładzie Mt 28, 1–8*, [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim* [w:] *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 355–391.
- Witczyk H., *Sługa słowa Bożego*, „Gość Niedzielny” 37 (1996), s. 6.